

‘... นึกดูสิ บุรพชนต้นตระกูล ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราเป็นอย่างไร
ดับไปหมด ดับไปหมดแล้ว ไปเกิดหรือเปล่า
ดับก็ต้องไปเกิด อยู่ไม่ได้ก็ต้องไปเกิด แล้วก็เป็นอะไรไม่รู้
ถ้าจะรู้เรื่องเกิดเรื่องดับเหล่านี้ วิชชาว่าดับากน้าม
เข้าเรียนวิชาธรรมกาย พอมีธรรมกายก็เห็นเกิดดับทีเดียว ...’

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

กัณฑ์ที่ ๙

เบญจขันธ์

๒๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๖

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

उपपञ्चनति निरुच्यते

เอ๋ หุตุวา อภาวโต

ଏତେ ଚମତ୍ତା ଉଦ୍ଭିଦାଟ

ดาวกาฬิกตาทีโต *

สพเพ สังฆารอณิกชาติ

ຍທາ ປໄນໝາຍ ປສສຕີ

๑๓ นิพพิหนฺตติ ทกฺเข

เอส มคโค วิสทุติยาติฯ **

* இ.ம. என்

** ឧ.រ.ក. (បាលី) ៣៧/១៦៥៨/៥៦២

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา เป็นอนุสนธิในการเทศนาเนื่องจากวันอาทิตย์นั้น เทศนาวันนี้จะแสดงในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ ของเราท่านทั้งหลาย หญิงชาย ทุกถ้วนหน้า เบญจขันธ์ทั้ง ๕ นี้มีสภาพ เกิดขึ้น ตั้งขึ้นอยู่ แดกแล้วดับไป ดำรับตำราได้กล่าวไว้ว่า **อุปฺปาท** แปลว่าความบังเกิดขึ้น **จิตฺติ** แปลว่าตั้งอยู่ **ภงฺค** แปลว่าแตกสลายไป **อุปฺปาท จิตฺติ ภงฺค** เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แดกสลายไป นี่เป็นใจความแท้ๆ ถ้าจะกลั่นลงไปให้แน่แท้แล้วละก็ เกิดกับดับ ๒ อย่างเท่านั้น เกิดดับๆๆๆ อยู่อย่างนี้แหละทุกถ้วนหน้า ไม่ว่ามนุษย์คนใด หญิงชายคนใด

ท่านจึงได้ยืนยันเป็นตำรับตำราว่า **อุปปชฺชนฺติ นිරุชฺชนฺติ เอวํ หุตฺวา**
อภาวโต เอเต ธมฺมา อนิจฺจาถ ตาวกालิกตาทิตฺโต แปลเนื้อความเป็นสยามว่า
 ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เกิดขึ้น ดับไป เพราะความเป็นอย่างนั้น แล้วก็หาไม่ ที่ว่าเป็น
 ของไม่เที่ยง เพราะมีเกิดขึ้น เพราะมีความเป็นไปชั่วคราว เป็นต้น **สพฺเพ สงฺขารา**
อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ เมื่อเห็นตามปัญญาว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยงเมื่อใด
 เมื่อนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ นี่เป็นหนทางบริสุทธิ์หรือเป็นหนทางหมดจดพิเศษ ความ
 ทุกข์ซึ่งบังเกิดขึ้นแก่สัตว์โลก **ปฺนุปฺปฺนํ ปิพิตตฺตา อุปฺปาเทน วเณน จ เต ทุกฺขาว**
อนิจฺจา เย **อถ สนฺตตตฺตาทิตฺโต** สภาพอันไม่เที่ยง ชื่อว่าเป็นทุกข์แท้ เพราะมีอัน

เวทนา ก็เวทนา ความรับอารมณ์ ความรู้อารมณ์ เวทนา แปลว่า ความรู้อารมณ์
หรือรับอารมณ์ ทกข์ สข ไม่สุขไม่ทุกข์ ดีใจ เสียใจ เสื่อมยศ เรียกว่า เวทนา

สัญญา ตาจำรูป จำเสียง จำกลิ่น จำรส จำสัมผัส ที่เราจำหมดทุกคน นี่แหละ เรียกว่าสัญญา

สังขาร ความคิดดี คิดชั่ว คิดไม่ดีคิดไม่ชั่ว

วิญญาณ ความรู้แจ้งทางทวารทั้ง ๖ รู้แจ้งทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ๕ ประการนี้เรียกว่าเบญจขันธ์ทั้ง ๕

เบญจขันธ์ทั้ง ๕ นี้ เกิดกำเนิดของมันเกิดหลายประการ กำเนิดของมันเกิด ๔ เบญจขันธ์ทั้ง ๕ นี้ที่จะแสดงวันนี้ กำเนิดเกิดขึ้น ๔

เกิดเป็นอณตชะ เกิดเป็นฟองไข่ เกิดเป็นฟองไข่เสียครั้งหนึ่ง แล้วมาฟักเป็น ตัวอีกครั้งหนึ่ง นี่เขาเรียกว่า เทวชาติ เกิด ๒ ครั้ง หรือ ทวีชาติ ทวีชาติ แปลว่า เกิด ๒ ครั้ง เกิดเป็นไข่เสียครั้งหนึ่ง เกิดเป็นตัวเสียครั้งหนึ่ง นี่เกิด ๒ ครั้ง อย่างหนึ่ง เรียกว่า ทวีชาติ

สังเสทชะ เกิดด้วยเหงื่อไคล นี่เราไม่ค่อยเข้าใจเลยทีเดียว เรือด ไร เหา เล็น พวกนี้เกิดด้วยเหงื่อไคล เกิดด้วยเหงื่อไคลนะ ไม่ใช่แต่เรือด ไร เหา เล็น มนุษย์เราก็ เกิดด้วยเหงื่อไคลได้เหมือนกัน ลูกของนางปทุมมาวดีคลอดบุตรมาคนหนึ่งแล้ว ส่วนสัณ ภาวมลทินของครรภ์นั้น ที่ออกกับลูกนั้น ก็เป็นเลือดออกมาเท่าไรๆ ก็เป็นลูกทั้งนั้น ถึง ๔๙๙ คน เป็น ๕๐๐ ทั้งออกมาคนแรก นั่นก็เรียกว่า สังเสทชะ เหมือนกัน เกิด ด้วยมลทินของครรภ์นั้น เกิดได้แบบนี้ เขาเรียกว่าเกิดด้วยเหงื่อไคล สังเสทชะ นี่อีก กำเนิดหนึ่ง

ชลापุชะ เกิดด้วยน้ำ มนุษย์เกิดด้วยน้ำ สัตว์ต่างๆ ที่เกิดด้วยน้ำมีมาก

อุปปาทิกะ ลอยขึ้นบังเกิด ลอยขึ้นบังเกิดเป็นมนุษย์ เกิดได้หรือ เกิดได้ มนุษย์เกิดได้ดีทีเดียว ลอยขึ้นบังเกิด ลอยขึ้นบังเกิดนะ ไม่มีพ่อแม่ แม่ เหมือนนาง อัมพปาลี เกิดที่คาคบมะม่วง โมคณสาทิคพราหมณ์ เกิดในดอกบัว ไม่ต้องอาศัยท้อง ลอยขึ้นบังเกิด เกิดขึ้นเป็นตัวเฉยๆ ขึ้นที่คาคบมะม่วง อายุ ๑๔, ๑๕ ที่เดียว นาง อัมพปาลี นั่นเขาเรียกว่าลอยขึ้นบังเกิด หรือไม่เช่นนั้น กายของเทวดาในชั้นจาตุ มหาราช ดาวดึงสา ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี กายเทวดา กายรูปพรหม อรูปพรหม เป็นอุปปาทิกะทั้งนั้น กายสัตว์นรก เป็นอุปปาทิกะทั้งนั้น เปเรตเป็นอุป ปาทิกะทั้งนั้น อสุรกาย เป็นอุปปาทิกะทั้งนั้น นี่ลอยขึ้นบังเกิดทั้งนั้น กำเนิดทั้ง ๔ อณตชะ สังเสทชะ ชลापุชะ อุปปาทิกะ

กำเนิดนี้แหละล้วนแล้วด้วยขั้นทั้ง ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดในมนุษย์หมดทั้งกามภพนี้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดในเทวดา ๖ ชั้นก็ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ดังนี้แหละ จะเกิดในรูปพรหมก็ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดในอรูปพรหมก็ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

แต่ว่าต่างอยู่อีกพวกหนึ่ง คือ เนวสัญญานาสัญญายตนะ ชั้นเปื้องบนสูงขึ้นไป เกิดแล้วก็สัญญาละเอียดเต็มที่ รู้ก็ใช่ ไม่รู้ก็ใช่ สหุตเมต ปณิตเมต ไปเกิดในชั้นนั้นได้รับความสุขในเนวสัญญานาสัญญายตนะ ๘๔,๐๐๐ กัป มหากัป ๘๔,๐๐๐ มหากัป อยู่ในเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น อายนั่นแปลก ไม่นับเข้าในวิญญาณจิต แต่ว่ายอยู่ในสัตตาวาส ๙ นั้นพวกหนึ่งเกิดแปลก อีกพวกหนึ่งเกิดแปลกอีก ในชั้นพรหมที่ ๑๑ อสัณฺณิสัตว์ เปื่อนามติดรูป อายนี่เปื่อนามติดรูป เปื่อว่าอายความรู้นี้แหละ มันได้รับทุกข์ร้อนลำบากนัก พอได้จุตุดจกแล้ว ปล่อยรู้เสีย นั่งหัวโตอยู่นั้น ปล่อยรู้เสีย เป็นมนุษย์ก็นั่งหัวโต ไปเขย่าวกก็ไม่รู้เรื่องกัน นานๆ แล้วรู้เสียทีหนึ่ง ฌานนั้นแหละไม่เสื่อม แดกกายทำลายขั้น เปื่อนามติดรูป ไปเกิดในชั้นพรหมที่ ๑๑ ไปนอนอืดอยู่ ที่เขาเรียกว่าพรหมลูกฟักก็เรียก ถ้าวานั่งตายก็ไปนั่งโตอยู่นั้น นั่งโตอยู่นั้น ๕๐๐ มหากัป ไม่ครบ ๕๐๐ มหากัป มาไม่ได้ ติดคุกรูปพรหมแท้ๆ ไม่ได้เป็นไรเลย สุขทุกข์ไม่เอาเรื่องกัน นอนอยู่นั้นแหละไม่รู้เนื้อรู้ตัวกันละ พระพุทธเจ้ามาตรัสสักก็ร้อยองค์ ก็ไม่รู้เนื้อรู้ตัว ติดอยู่นั้น ๕๐๐ มหากัป อยู่ย่น นี่อีกพวกหนึ่ง นี่พวกเบญจขั้นทั้งนั้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

ถ้าจะกล่าวถึงเบญจขั้น ๕ ละก็ กำเนิด ๔ คติ ๕ วิญญาณจิต ๗ กว้างขวางออกไป กำเนิด ๔ ดังกล่าวแล้ว อັນทชะ สังเสทชะ ชลาพุชะ อุปปาติกะ วิญญาณจิต ๗ นี้ นานตตกายา นานตตสญฺญิ กายต่างกัน สัญญาต่างกัน เหมือนมนุษย์นี้กายต่างกัน สัญญาต่างกัน ไม่เหมือนกันสักคนเดียว สัญญาก็ต่างกัน จำก็ไม่เหมือนกัน นานตตกายา นานตตสญฺญิ นานตตกายา เอกสตตสญฺญิ เอกสตตกายา นานตตสญฺญิ รูปพรหมอีกเหมือนกับรูปพรหม ๓ ชั้นข้างบนโน้นเข้าสมทบด้วย รวมเป็นวิญญาณจิต ๗ เว้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ และ อสัณฺณิสัตว์เสีย นอกจากนั้นอยู่ในวิญญาณจิตทั้งนั้น นั้นเรียกว่าวิญญาณจิต ๗ ทั้งนั้น รวมเนวสัญญานาสัญญายตนะเข้ามาด้วย อสัณฺณิสัตว์เข้ามาด้วย เป็นนวัตตาวาส ๙ เต็มเข้ามาอีก ๒ นี้ที่มากเกิดไปเกิดของสัตว์โลกทั้งนั้น เราไม่พ้นจากพวกนี้ นี่ไปสุดติ ถ้าทุกคติก็ อบายภูมิ ๔ นรก

เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน ตลอดจนกระทั่งถึงโลกันต์ โลกันต์นอกภพออกไป คือภพอันหนึ่งของโลกันต์นั้น เวียนว่ายตายเกิดอยู่เหล่านั้น

ทว่าทำชั่วที่สุด อ้ายขันธ ๕ นี้ ชั่วที่สุดนะเป็นอย่างไร มีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ โสภริสุทธิ์เท่าฟองไข่แดงของไก่ ตั้งอยู่กลางกายมนุษย์นั้น ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ โสเท่าฟองไข่แดงของไก่ ตั้งอยู่กลางกายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียดมีทั้งนั้น เป็นดวงให้เกิดทั้งนั้น ทำชั่วเกินส่วนเข้า ไม่มีดีเจือปนเลย วัตถุเส้นศูนย์ กลางกลมรอบตัว ๒๐ วา มีชั่วฝ่ายเดียว ดีไม่มีเจือปนเลย แตกกายทำลายขันธไปเกิดในโลกันต์นั้นแหละ ถ้าว่าหย่อนกว่า นั้นขึ้นมาก็อเวจี หย่อนกว่านั้นขึ้นมาฝ่ายได้รับทุกข์เป็นลำดับขึ้นมา จนกระทั่งถึงอสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย ฝ่ายชั่วฝ่ายดีตั้งแต่มนุษย์ขึ้นไปถึงรูปพรหมโนน นั้นทำดี ดีไม่มีชั่วเจือปนเลย วัตถุเส้นศูนย์ กลาง ๒๐ วา กลมรอบตัว แตกกายทำลายขันธไปนิพพานทีเดียว นี่ขันธ ๕ นี้แสดงถึงขันธ ๕ แต่ว่ากว้างออกมากนัก พึงยาก

ที่นี่จะแสดงใกล้เข้ามา ขันธทั้ง ๕ นี้แหละมีเกิดดับ ๒ อย่าง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เกิดแล้วก็ดับไปมี ๒ อย่างเท่านั้นแหละ จะแก้ไขอย่างไรก็ได้ มีเกิดแล้วก็ดับๆ นึกดูซิ บุรพชนต้นตระกูล ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราเป็นอย่างไร ดับไปหมด ดับไปหมดแล้ว ไปเกิดหรือเปล่า ดับก็ต้องไปเกิด อยู่ไม่ได้ต้องไปเกิด แล้วก็เกิดเป็นอะไรไม่รู้ ถ้าจะรู้เรื่องเกิดเรื่องดับเหล่านี้ วิชชาวัดปากน้ำมี เข้าเรียนวิชชาธรรมกาย พอมีธรรมกายก็เห็นเกิดดับทีเดียว เห็นมนุษย์หมดทั้งสากลโลก ถ้าจะดูละก็ เห็นเกิดดับๆๆ มี อุปปชฺชนฺหติ นิรุชฺชนฺหติ อย่างนี้แหละ ที่เกิดดับเหล่านี้แหละ เพราะอะไรให้เกิดดับ เพราะธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้นแหละ ธรรมที่ทำให้เป็นกายสัตว์ต่างๆ นั้นแหละ ด้วยนั้นแหละ ถ้าตั้งอยู่ละก็ปรากฏอยู่ ดวงนั้นดับไป มนุษย์ก็ดับไป เกิดดับนั้นแหละดวงนั้นแหละ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้นแหละ ถ้าเกิดขึ้นแล้วก็ปรากฏอยู่ ถ้าดวงนั้นดับไปกายมนุษย์ก็ดับไป มันมีเกิดดับเพราะธรรมดวงนั้น เพราะฉะนั้นธรรมทั้งหลายมีเกิดดับเท่านั้น พูดถึงธรรมก็มีเกิดดับเท่านั้น ส่วนขันธทั้ง ๕ นี้เกิดดับเพราะมันอาศัยธรรมต่างหากละ ธรรมดวงนั้นแหละเป็นสำคัญ

ธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ก็มีเกิดดับ ขันธ ๕ ของมนุษย์ก็มีเกิดดับ ธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดก็มีเกิดดับ ขันธ ๕ ของกายมนุษย์ละเอียดก็มีเกิดดับ ธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ก็มีเกิดดับ ขันธ ๕ ของกายทิพย์ก็มีเกิดดับ ธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียดก็มีเกิดดับ ขันธ ๕ ของกายทิพย์ละเอียดก็มีเกิดดับ ธรรมที่ทำให้เป็นกาย

รูปพรหมก็มีเกิดดับ ธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียดก็มีเกิดดับ ชั้น ๕ ของกายรูปพรหมละเอียดก็มีเกิดดับ ชั้น ๕ ของกายอรูปพรหมก็มีเกิดดับ ธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมก็มีเกิดดับ ชั้น ๕ ของกายอรูปพรหมละเอียดก็มีเกิดดับ ธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียดก็มีเกิดดับ เกิดดับทั้งนั้นไม่เหลือเลย เกิดดับๆ อยู่อย่างนี้ **อุปปชฺชนติ นิรุชฺฌนติ** เกิดดับอยู่อย่างนี้

เมื่อรู้จักเกิดดับอย่างนี้ เราจะทำอย่างไร ถ้าไม่ฉลาด เกิดดับนั้นมันสำคัญนัก ถ้าเกิดขึ้นมันอยู่ในคุณสมบัติผู้ดี ที่งาม ที่รุ่งโรจน์ ที่ร่ำรวย ที่เป็นเศรษฐกิจ ที่เป็นคฤหาสน์ หรือเป็นกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหาสน์มหาศาล ถ้าเกิดในที่เช่นนั้นก็พอสบาย ถ้าดับไปมันจะไปเกิดในที่เลวทรามต่ำช้าเป็นอย่างไร มันจะเกิดในที่เลวทราม ถ้าเกิดในที่เลวทราม ใครๆ ก็ไม่ชอบ เหตุนี้เราต้องประกอบความดีไว้เป็นเบื้องหน้า ตำรับตำราได้ยืนยันไว้ดังนี้ มีเกิดดับเช่นนั้น เมื่อมีเกิดดับเช่นนั้น เพราะว่าเกิดขึ้นอย่างนั้นแล้วหาเป็นอย่างนั้นไม่ แปรไปเสียอีก เพราะไม่เที่ยง แปรไปอย่างนั้นอีก ไม่เที่ยงเพราะสภาพมีความยั่งยืนอยู่เป็นธรรมดา แก้อะไรก็ได้ไม่ได้ ทำจนถึงยืนยันเป็นตำรับตำราว่า เห็นจริงตามสังขารทั้งหลาย อายสังขารทั้งหลายเราไม่รู้เสียอีกแล้วนะ สังขารทั้งหลายนะ จะเป็นบุญหรือเป็นบาป หรือจะไม่ใช่บุญไม่ใช่บาปก็ตาม ที่บอกแล้วในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ นะ อายที่เกิดของมันนะ อายที่เกิดเวลาใด ปรุงให้เกิดขึ้นเวลาใด ก็เป็นสังขารเวลานั้น ที่เรียกว่าสังขารนะปรุงให้เกิด ปรุงให้เกิดเป็นมนุษย์ เป็นอมนุษย์ สังเสทชะ ชลาพุชะ อุปปาติกะ ๔ กำเนิด ใน ๔ กำเนิดนี้แหละ เรียกว่าสังขารทั้งนั้นปรุงให้มีเป็นขึ้น

สังขารทั้งหลายเหล่านั้นแหละ ถ้าเห็นตามปัญญา หมดทั้งสากลโลกไม่เที่ยง เสียเลย เห็นว่าไม่เที่ยง เมื่อใดเห็นไม่เที่ยง ก็เมื่อนั้นยอมเหน็ดเหนื่อยในทุกข์ ว่าเวียนว่ายตายเกิดอยู่ที่นี่ เอาที่จบที่แล้วไม่ได้ เมื่อเห็นเช่นนั้นแล้วละก็ จิตมันก็ปล่อยหมด ความยึดถือมั่นในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ มันก็ปล่อย ไม่ห่วง ไม่ใย ไม่อาลัย เพราะเห็นจริงตามจริงเสียเช่นนั้น อายเห็นจริง ตามจริงเช่นนั้น อายทางนั้นจำเอาไว้ จำเป็นรอยใจเอาไว้ อย่าให้ลบเลือนนึกไว้รำไป คำมิดดิกตั้นเที่ยงคือน้อยๆ นึกไว้รำไป นึกถึงความเกิดดับเหล่านั้น ก็เบื่อหน่ายจากทุกข์ อายที่เบื่อหน่ายจากทุกข์นั้นแหละ จิตบริสุทธิ์ ใจอยู่ในความบริสุทธิ์ที่เบื่อหน่ายจากทุกข์นั้น ที่เบื่อหน่ายอยู่ในทุกข์นั้นแหละ ทุกข์ คือ ความเกิดความแก่ ความตาย เหล่านี้ เบื่อหน่าย ใจก็ว่างจากความยึดถือในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ นั้นแหละเป็นทางบริสุทธิ์ เมื่อรู้จักหลักจริงดังนี้แล้ว สภาพอันไม่เที่ยงนั้นแหละ ที่ยั่งยืน

แปรผันไปนั้นแหละเป็นทุกข์ ชื่อว่าเป็นทุกข์แท้ๆ เพราะเหตุใด เพราะว่าเกิดขึ้นเสื่อมไปบีบคั้นอยู่อย่างเดียว เกิดขึ้นเสื่อมไป บีบคั้นอยู่อย่างเดียว เกิดขึ้นก็บีบคั้นอยู่ เสื่อมไปก็บีบคั้นอยู่ บีบคั้นให้สัตว์เดือดร้อนอยู่ด้วย ชาติทุกข์ ชาติทุกข์ พยาธิทุกข์ ทุกข์ทั้งนั้น บีบคั้นให้เดือดร้อนอยู่รำไปทีเดียว เมื่อบีบคั้นให้เดือดร้อนอยู่อย่างนี้

เพราะว่าสภาพเหล่านั้นๆ เป็นของทนได้ยาก เป็นของเดือดร้อน เป็นของร้าวร้าว เป็นของทรมานทรมาย เป็นของไม่สบาย ท่านถึงยืนยันว่า เมื่อใดเห็นตามความจริงว่า ความเกิดนั้นแหละเป็นทุกข์ ไม่ใช่เป็นสุข เมื่อรู้ว่าความเกิดนั้นเป็นทุกข์แล้วเมื่อใด เมื่อนั้นยอมเหนื่อยหน่ายในทุกข์ เมื่อเหนื่อยหน่ายในทุกข์ เบื่อในทุกข์แล้ว ไม่อยากได้ในเบญจขันธ์เหล่านั้น ปลดปล่อยเบญจขันธ์เหล่านั้น นั้นแหละได้ชื่อว่าเป็นหนทางหมดจดวิเศษ ปลดปล่อย ไม่ยึดถือ สบายด้วย หน้าที่เราปลดปล่อยได้ละ ลูกหญิงก็ดี ลูกชายก็ดี ภรรยาที่ดีสามีก็ดี ใจว่างวางเสีย ไม่เอาธุระเสีย เอาธุระแต่ความบริสุทธิ์ของใจเท่านั้น เท่านั้นใจก็เย็นเป็นสุข ร่างกายก็อ้วน ร่างกายก็สบาย เพราะว่าทอดธุระเสียได้ นี่เป็นทางหมดจดขั้นที่ ๒

ทางหมดจดขั้นที่ ๓ ตามลำดับลงไป ความหมดจดขั้นที่ ๓ ว่า อัตภาพร่างกาย อันนี้ รู้กันอยู่แล้วว่าไม่ใช่ตัว เพราะไม่เป็นไปในอำนาจ จะว่าสักเท่าใดก็ไม่เป็นไปในอำนาจ กายมนุษย์ไม่เป็นไปในอำนาจ กายมนุษย์ละเอียดก็ไม่เป็นไปในอำนาจ กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด ไม่เป็นไปในอำนาจทั้งนั้น ใครจะมีฤทธิ์มีเดชสักเท่าใดก็ตามเถอะ ไม่เป็นไปในอำนาจ พระพุทธเจ้าจะมีฤทธิ์เดชสักเท่าไรก็มีไป แต่ว่าอ้ายอัตภาพร่างกาย ไม่เป็นไปในอำนาจ แตกสลายไปอย่างนี้ เพราะฉะนั้นอัตภาพอันนี้รู้กันอยู่แล้วว่าไม่ใช่ตัว เพราะไม่เป็นไปในอำนาจ เพราะเป็นปฏิปักษ์แก่ตัวเสียด้วย เป็นข้าศึกแก่ตัวเสียด้วย ไม่เป็นไปในอำนาจอย่างไร จะห้ามปรามสักเท่าหนึ่งเท่าใดไม่เชื่อ จะแก้ไขสักเท่าไรไม่เป็นไปตามแก้ไข และเป็นข้าศึกแก่ตัวเสียด้วย ถ้าอย่างๆ หนักเข้า ก็ได้รับทุกข์ยากลำบากจิตใจ ไม่ใช่พอดีพอร้ายทีเดียว ถ้าไปแก้หนักเข้าก็เดือดร้อนหนักเข้า ลองไปแก้เข้าซิ แก้แก้ แก้เจ็บแก้ตาย แก้กันอย่างไหนะ แก้ไม่ได้ เป็นข้าศึกแก่ตัวแท้ๆ เพราะเป็นสภาพว่างเปล่า

อัตภาพนี้นะเป็นสภาพว่างเปล่า ไม่มีอะไรเลย ไม่มีอย่างไร ก็บิดามารดาปู่ย่าตายายเล่าไปไหน เหลือแต่กระดูกหรือ กระดูกอยู่ที่ไหนละ ได้ร้อยปีพันปีหายไปไหนหมดแล้ว ไม่มีเลยหายไปหมด นี่เป็นสภาพว่างอย่างนี้นะ เป็นของว่างอย่างนี้ เมื่อ

เป็นของว่างเช่นนี้แล้ว ถามว่าใครละเป็นเจ้าของอัตภาพเหล่านี้ กายมนุษย์ กายมนุษย์
ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูป
พรหม กายอรูปพรหมละเอียด ใครเป็นเจ้าของ ไม่มีเจ้าของ ถามหาเจ้าของสักคน
เดียวไม่ได้ ใครจะรับว่าของข้าละ เอ้า! รับผิดชอบ แตกสลายหมด อ้ายคำรับนะไม่จริง
หลอกลวง แตกสลายหมดหายหมด

เมื่อรู้ความจริงอันนี้แล้ว ท่านถึงสอนแนะนำไว้เป็นหลักเป็นฐานแน่นอนว่า **สพฺเพ
ธมฺมา อนตฺตา** ธรรมที่ทำให้เป็นกายนั้นๆ ธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ กายทิพย์
กายรูปพรหม กายอรูปพรหมทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมเหล่านั้น ไม่ใช่ตัว **สพฺเพ
ธมฺมา อนตฺตา** ธรรมทั้งหมดนั้นไม่ใช่ตัวเมื่อใด เมื่อนั้นยอมเหนื่อยหน่ายในทุกข์ นี่
เป็นทางหมดจดวิเศษ เป็นทางบริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นจะแสดงทางบริสุทธิ์ให้ฟังในวันนี้
นะ เวลาไม่เพียงพอเสียแล้ว ไม่ฉะนั้นแล้วละก็ ตรงนี้จะได้ฟังทางบริสุทธิ์ทีเดียว ทาง
บริสุทธิ์เป็นสำคัญนะ ทางบริสุทธิ์นะ ทางบริสุทธิ์เฉพาะต้องไปเส้นเดียว สายเดียว รอย
เดียวเท่านั้น จะไปทางอื่นไม่ได้ จะเอาใจไปจรดอื่นไม่ได้ จะบอกตันทางให้

ทางบริสุทธิ์นะ ก็ต้องเอาใจหยุด นั้นแหละเป็นทางบริสุทธิ์ เอาใจหยุดนึกที่ไหน
ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ไสบริสุทธิ์เท่าฟองไข่แดงของไก่ หยุดอยู่
กลางดวงนั้นแหละ หยุดทีเดียว หยุดที่นั่นแหละ เป็นทางบริสุทธิ์ละ ถูกละ หยุดนะ
หยุดในหยุด พอรู้ว่า ใจหยุดก็ก็ ใจหยุดก็ กลางของกลางๆๆๆๆ หยุดเรื่อยไปนั้น
แหละ นั่ง นอน ยืน เดิน ทำให้หยุดอยู่อย่างนี้แหละ นั้นแหละบริสุทธิ์ละ

ราคะไม่มี อภิชฌาความเพ่งเพราะอยากได้ไม่มี พยาบาทปองร้ายไม่มี เห็นผิด
ไม่มี

โลภะความอยากได้ไม่มี โทสะความประทุษร้ายไม่มี โมหะความหลงมกมายไม่มี
ราคะความกำหนัดยินดีไม่มี โทสะความขุ่นเคืองไม่มี โมหะความหลงมกมายไม่มี
กามราคะนุสัยไม่มี ปฏิฆานุสัยไม่มี อวิชชานุสัยไม่มี

หยุดเข้าเถอะ หยุดนั้นแหละตั้งแต่ต้นจนพระอรหันต์ทีเดียว นี่แหละเขาเรียกว่า
หนทางบริสุทธิ์ละ ให้ไปทางนี้

วันนี้ที่ชี้แจงแสดงมาเป็นปริยาย ต้องการจะให้เราเห็นว่าหนทางบริสุทธิ์ที่ใจหยุดนี้ ภิกษุ
สามเณร ถ้าทำให้หยุดตรงนี้ไม่ได้ละก็ ไม่พบทางบริสุทธิ์เลย อุบาสกอุบาสิกา ปฏิบัติใน
ศาสนา ทำใจหยุดไม่ได้ก็ไม่พบทางบริสุทธิ์เลย เข้าทางบริสุทธิ์ไม่ถูกเลย หยุดนั้นแหละเป็น

เป้าหมายใจดำของพุทธศาสนา เป็นโอวาทของพระบรมศาสดาที่ทรงให้นัยแก่พระองค์คุณิลม
เมื่อทรมานพระองค์คุณิลมจำนนแล้ว เห็นว่าสู้ไม่ได้แล้ว เปล่งวาจาว่า “สมณะหยุดๆ”
พระองค์ทรงเหลียวพระพักตร์มา “สมณะหยุดแล้ว ท่านไม่หยุด” นั้นแนโอวาทอันนี้ะ
หยุดนั้นแหละถูกโอวาทของพระศาสดา ออกจากพระโอษฐ์ทอดมาที่เดียว ถ้าเราเป็น
พุทธศาสนิกชน เชื่อพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามพระพุทธเจ้าละก็ ต้องทำใจให้หยุด หยุด
อยู่ที่กลางของธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้นแหละหยุด นั่ง นอน ยืน เดิน ให้หยุดอยู่ร่ำ
ไป ทำได้จริงๆ อย่างนั้นไม่ได้หรือ วัดปากน้ำเขาทำกันได้มาก มีที่อยู่ในวัดเวลานี้เห็น
จะถึง ๑๐๐ คน ทั้งภิกษุ สามเณร อุบาสิก อุบาสก เขาทำใจหยุดได้ นั้นแหละ ถูก
ทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ นั้นแหละเป็นทางบริสุทธิ์ละ เมื่อรู้จักทางบริสุทธิ์
ดังนี้ละก็ เมื่อเป็นมนุษย์แล้วอย่าให้เคลื่อนนะ ถ้าว่าเคลื่อนละก็เสียที่ที่มาประสบพบ
พุทธศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมาตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษา ตามมตยาริบาย
พอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างกรรมปฏิบัติ
ตั้งแต่ต้น จนอวสานนี้ **สทา โสตถิ ภาวนตุ เต** ขอความสุขสวัสดิ์จึงบังเกิดมีแก่ท่าน
ทั้งหลายบรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควร
แก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนัยมความเพียงเท่านี้

เอวံ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

